

Братислав Јевтовић

ЛОГОРСКА ПРИПОВЕСТ О ЗАМАМНОЈ ПРЕВАСПИТАЧИЦИ

или прича о узвионулој Мијојли

Збиља, супруга управника Завода за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци, госпођа Мијојла Драгојловић, као да бејаше потпуно промашила професију. Уместо да је изабрала, рецимо, глумачки позив, и наместо да сербез тече филмску каријеру, где би зихер убирала фантастичну славу, укопала се у просвету и васпитање по Велибору Јонићу и Димитрију Љотићу, то јест, ево, ујармила себе на извршавању, изузетно одговорних и деликатних, педагошких и дидактичких задатака, таквих на какве се, без поговора, достојно и ваљано, ето, има из дана у дан одговарати у једној умногоне ојађеној Србији, усред рата. Више него изврсни женски атрибути – зрели, али још ни за декаграм отежали и беспотребно надошли – њени су главни адути. Управо су онакви какви се на позоришној сцени или пред камером траже свуда у свету. Младолика, али децентна за оцену десет, носила их је, у својој 34. години, тако уздржљиво и постојано. А на махове, опет, беше тако чила, гишкава и понесена, да би је могао човек – и поред њезине пуне женске зрелости – комотно упоређивати са каквим живахним и добро ухрањеним ометом, плус кобиља година дана, плафон. У то моје логорско време, уверен сам, гарантовано је могла да се надвлачи у лепоти и са Лидом Баровом и са Заром Леандер... ако не баш са зеленооком и белопутом Вивијен Ли, на пример, онда са заносном Грир Гарсон свакако... и да, што се мене тиче, обавезно излази као победница. Јер, имала је Мијојла нешто што ниједну од овде побројаних северњакиња није красило, а то је нешто балканско, на динаридски начин стамено и маркантно, те, у цртама лица, готово па, срезано оштро и кремено. Ако хоћемо пр'аво, Ева Браун јој не би могла очистити ни оне њезине, професор-

ске, браон-беле ципеле – пола кестен, пола шлаг – а некмоли запертлати стезник пред какав бал или маскенбал. Све у свему, ако је ико погодовао, у Заводу у Паланци, па и у читавој Србији, да учинковито усађује омладини фашистичке идеје, то је пасовала она. Имала је на располагању најмоћније средство: посебну, дакле, згодноћу. Приде, изузетна памет и веома широко образовање.

Овакав горњи пролог приповетке јесте размишљање једног, такозваног, свезнајућег писца. Дабоме, тај и такав списатељ увелико овде држи да не би – смислом, а и што се тиче гореизнетих оцена и квалификација – битно различит могао бити ни исказ једног деведесетосмогодишњег памтиоца љотићевских заводских дана у Смедеревској Паланци. Тим пре што је посреди особа која је, и дан-дањи ментално и интелектуално веома очувана и свежа. Управо према том деведесетосмогодишњаку, овде подмлађеном за седамдесет и осам лета, ова новела је уобличила и свој главни мушки лик.

Па ево.

Знате ли, млади господине, због чега је Шекспир, по генијалности и уметничкој величини, одмах иза Гетеа? – беше Мијојлино питање.

Зато што је увидео многе људске слабости и у својим делима на њих указивао? Јесам ли рекао како ваља? – беше Царишин хитар одговор.

Врло добро, погодили сте. Тачно речено. Али, може и конкретније.

Непрестано нас искушава некакав ђаво, некакав Мефистофелес – је ли то? Гете нам поручује да му не смемо повлађивати... морамо му се опирати...

Е, сада сте већ заслужили чисту петицу! Браво! Вама је, видим, познат *Фауст*... одлични сте, Миличићу!

Маа, да. Увек ме занимало позориште, *Хамлета* сам прочитао још у шестом разреду, четрдесете године, а потом и *Ричарда Треће*, до половине. А са Гетеовим *Фаустом* сам се упознао у мају 1942, кад су лете у Ару тополове маце... добро ме драма продрмала...

Одлично! Нисте безјачили без везе, као што то знају многе наше клипете да чине.

Ето, рачунао сам да не може да шкоди ако је гимназиста прочитао нешто од оног генијалног Јохана Волфганга из Вајмара, те још понешто од великог Виџема из града Стратфорда на реци Ејвон. Што је српски младић начитанији, тим боље.

(„Да л’ ја ово сањам да, бокте јебџ, наред круга водим конверзацију са лепом госпођом Мијојлом, одмила званом Ојла, управницом Женске групе, а приде и супругом управника Логора, господина Драгојловића? Ретко да би икакав разговорчић са њом ико од ових овдашњих пито-

маца и могао започети, а немоли да би га могао учинити дужим од шест секунди.” Овакво размишљање је двадесетогодишњи питомац Цариша Миличић имао у глави.)

Велик је Виљем зато што је увидео, млади господине Миличићу, сву карактерну те душевну нестабилност и нискост људскога бића, спознао докле се оно у моралном погледу може срозати и у какве поноре стрмоглавити.

Ма, великан двеста одсто! Можда и највећи књижевник свих времена. Заједно са Гетеом! Одмах иза Волфганга!

Баш због тога што је тако уверљиво деколтовао лакому и морално строваљену људску нарав, он је остао англосаксонска и целоземаљска громада у све векове. Али, чиме образлажете чињеницу да је Гете још већи?

Младић је одлично знао да професоркино питање носи у себи – за њу важан и програматичан – германофилни, то јест националсоцијалистички, идеолошки подтекст и значај. Одговор је већ имао. Као фол замишљен, и својски усредсређен на постављено питање, оборио је поглед. Посматрао је белу кожну елипсу на ринсту Ојлине браонбеле ципеле, а онда кирнуо у професоркин ножни глежањ, затегнут и чврст, да би потом погледом узмиловао издужен и савршено изведен лепотичин гњат. Прешао је нервозно вршком кажипрста преко носа, горе-доле, неколико пута, пре него што ће одговорити.

А Гете је међу великанима највећи умни горостас и зато што је ем био домаћин човек и чова на свом месту, а не некакав вагабунд, боем и ветрогоња... ем зато што нам уверљиво указује на опасност која стално прети, а то је опасност закључивања било каквог пакта са ђаволом...

Управо то! Наравно! Наравно! Видим да знадете. У томе је суштина! Видите да сте, млади Миличићу – надам се да нисам погрешила презиме – видите да сте итекако научили оно што је најважније, ухватили сте бит.

Пример Гетеовог несрећног доктора Хајнриха Фауста, на жалост, снажно одсликава сву лакомост и поткупљивост човека, сваког човека.

Браво! Па ја овде, напokon, имам са ким да попричам на такве теме, а то су оне прâве – са усхитом је констатовала госпођа Драгојловић.

Ја сам тако размишљао... читајући *Фауст*, себи сам постављао разна питања... Јохан Волфганг Гете је говорио за самога себе како је он, као књижевник и филозоф, „колективно биће”. Тим пре, онда, смем да замислим да су у доктору Фаусту и Мефистофелесу садржани не само сви Немци него и сви људи овога света... и да у свима нама има макар малко доброхотности и богобојажљивости Гетеове Маргарете...

Ви сте већ на оцени пет плус! Куда сте наврли?! Хоћете десетку?! Хоћете и горске ласте да долете да чују то што говорите. Све сте тачно рекли, зато уфрштујите то. Код нас у Босанској крајини, при реци Уни,

најбистријој реци на свету, имадемо тај израз „уфрштуљити”. А то значи исто што и добро упамтити, зарезати у памћењу... то јест ушанчити се у неком схватању, не одступати од њега, нешто уинтачити... И слично.

Науцио сам сада, од Вас, један народски израз, хвала Вам на томе, драга госпођо.

На бази онога што јесте народ, заправо онога што су језик, вера и сва баштина... на основи свега тога, изграђивати себе, усавршавати се, успињати се, дакле, до најгорњих пречага... на што вишим лествицама се узвисивати у таквоме своме развоју... То је сав наш програм.

„Ах, ти глежњи, Бџо драги! Ах, тај лист, звани гњат! А очи, а очи? У дубини госпођиног погледа, негде, као да лескају се, на оштрикавом поветарцу, плавети алпских језераца... и као да, приде, расцвали зумбули су у тим дужицама, оне луковице из доуличнога врта арскога индустријалца Рада Брушије, од којих мирише половина *Цара Лазара* улице, да не кажем фртал вароши Ара... А тек глатки тен?! То млеко, тај светли крем, та свежа кремпита лица! Кожа на подлактицама и надланицама јој је као најбеље тесто, уваљано у најфиније брашно, № 400, из Брушијиног баш млина, тамо на жуборавој Атеничкој речици, малко изван Ара. Са свега тога, бокте јебџ, која пријатна узбуна у пределу трбушне пречаге! И која узнемиреност вратнога била, са бубњањем у ушима! Њен парфем! Рекао бих, ђурђевак, плус багрем, плус липа, башка којекаква егзотика. Све у свему, каква лепа мука, слатка! Још са оним, казах ли, мало фали па, заглу'њујућим добошима у ушима!” (Тако је могао изгледати младићев солилоквиј, двеста одсто немушт, затајан пута три. Изговорио га је у себи, истог дана, након сат и по од овде предметног разговора са заносном Ојлом, безгласно га казивао самome себи док је, склоњен иза јужног бока баракe за мушкадију, у осами, сав устрептао, оживљавао минули сусрет и доживљај. Још нисмо у приповести видели нити чули да Цариша беше пред професорком у еротском погледу прилично распричан, а на моменте и двосмислено крескав. Наравно, биће у дијалогу и тога. Али он се – сада, док се у вези са сусретом пресабирао – уистину прибојавао. Пребацивао је себи кукавичлук. Бојао се да је помало испао и шџња, то јест да није довољно био директан, куражан. Мада, с друге стране – ако је веровати васпитачима и васпитачицама, и ономе чему они научаваху питомце – он је морално срозан у Ојлиним очима унеколико морао изгледати већ и на основу свог данашњег понашања и зборења. Ако хоћемо право, зашто ни она, у његовим питомачким очима, није у том смислу изгледала ништа боље? Одговор је – тако је њему изгледало – могао да буде један једини. Малко провокативно се и голицаво Ојла у сусрету са њим држала зато што се он њој допада. До-па-да.)

У речи Јасеници, одмах ту, уза сами логорски круг – ђпасан са два реда бодљикаве жице, и са гужвама исте жичетине, замотаним између та два ограђења – неки дечачићи, Паланчани, пецали су рибу. Река не беше ни баш мала. Као Чемерница, рецимо, са притокама Деспотовицом и Дичином, у вировима вода до појаса, бар. Један дечак је, пискавим гласом, довикивао своме компањону: „Аранђеле, будало, дођи овамо, има да плотице и кркуше раде ко луде! Јебеш козарце и митре!” (код ове друге рибице, дугоузлазни на „и”) „Ма, јебига, дѐ да се премештам! Седим овде на топлој трави, у вр’ обале, дѐ да се бурвам доле, низ тај тамо песак и шодер!”, одговарао је овај на другарова наваливања. „Знам, знам, али ваља упецати што више! Сад ти је петропавловски пост! А башка, гладно је доба! Матори веле да у ово данашње време гуја креч једе! Сад је риба бог! Знаш ли ти то, црњане?!”, био је упоран пискутави пецарош.

Филм разговора са Драгојловићком се одмотавао у Царишиној глави. Запамти, Миличићу, како год да се овај грозни рат заврши, свима вама ће ова наша овдашња филозофија и педагошка пракса и подука имати да користи!

Како да неће.

Осећаћете се ојачани и боље оспособљени, како у личном животу и посвемашњој његовој чврстости и стамености, тако и у вашој животној одлучности и решености да се кроз одговарајуће друштвене активности посветите некоме циљу. Дабоме, тај циљ би морао бити изван онога видокруга који пред собом имају комунисти.

Разуме се, госпођо Ојла... то јест госпођо Драгојловић...

Смете ме и Ојлом звати, само извол’те.

Ваљда смо овде за ових четрнаест месеци нешто паметно научили и усвојили. Сигуран сам да јесмо.

Допринећете солидности читаве државе, бићете од користи!

Ма, него шта ћемо.

У нашим замислима, левентама којекаквим и бадавацијама, то јест хохштаплерима и гелиптерима, склоним свакаквом швиндлерају, нераду и недисциплини, нема места! Такви немају право на насušни хлеб! – истресе Драгојловићка, тоном који није скривао извесну жустрину.

Свака Вам је на месту, професорко – сагласи се Цариша кротко, скоро умиљато.

„Бђго драги, како бих подојио!” – ђтѐ се младићу, али у оном његовом безгласном монологу. У најзатајнијем забрану његових најпервертованијих помисли и срња, тренутно, оваква једна идеја, у ствари жеља, морала је стајати при самоме врху списка, никако на четвртном месту, с обзиром

да: прва би била позабавити се госпођом онако, како доликује, на начин мушки, дохватити је одлучно, енергично, и бацити на леђа... а, свеједно, могло би јој се прилазити и полагано, опрезно, из покорне, шéнеће, псеће перспективе и позиције, одоздоле...; друга идеја би била ратосиљати се Завода, утећи некуда; док трећа, трећа би се тичала „дојења”, јер ниједна преча на њено место не би могла да ускочи. А та прва? Ах, прва, најпрвија. Шта са њом, тако недостижном, у Заводу неостварљивом?! Како бих, сада, овако у одећу, скочио наглавачке у Јасеницу! Тамо, иза оне онолике жице! Иако нисам ни козарац ни плотица! Ни клен ни скобаљ! Да нисам сом? – то већ не могу да гарантујем. Сом сам испао зато што сам се, јебига, збунио, сплео.”

Онда опет фрагменти из конверзације са Ојлом.

Увек сам говорила да овакав завод вам је права мајка – што се каже – Мара. Искористите то. Правога немачкога лагера, мислим концлогора за праве политичке или расно непожељене елементе, ово није ни видело. А и зашто би га угледало, барем кад је посреди једно српско преваспиталиште, умна и духовна обука за српску младеж. Најбоље мисли свој о своме.

Дабоме да ово није ни видело немачког логора. Ово је овде, у неку руку, права мерјаја, ако имамо у виду да је сада ратно стање, да је оскудица у свему и свачему... а и да је војна управа, присмотра и дисциплина, главни манир у целој Европи... све сами полицијски час...

То са чиме су вас затровали белосветски илузионисти који себе називају комунистима и, шта ти ја знам, борцима за социјалну правду, то мора да избледи у вашим главама и душама, мора да пресуши таква идеолошка реч у вашим ушима. Шлус!

Дабоме да мора. И већ је.

Вама је то знано. Ми вас изводимо на прави пут личног уздизања и индивидуалне еманципације. Имате овде одлична предавања, потребна литература вам је на располагању, припремате позоришне представе са здравом националном тематиком... снажите тело и вољу кроз телесно вежбање и спорт...

Наравно, професорко. Умивање хладном водом, јутарња гимнастика, усправно држање... строг распоред дневних активности...

Најбољи и најдејственији могући пелцер смо овде донели. Међу вас. Узели смо га од Немаца, од националсоцијалиста, најспособнијих и најперспективнијих људи на свету. Ту нема ово-оно, трте-мрте, него се зна како шта иде, а како не.

Нема шта, све је цакум-пакум.

Већ друго звоно је позивало питомце у трпезарију, на ручак. Једна врана трмаво је у ниском лету прелетела логорски круг. Одлетела је у млад топољак и јасење с ону страну Јасенице.

Уосталом, знате ли Ви, драги мој младићу, шта су Немци и шта је Немачка? Никада није сувишно подсећати да нема већих филозофа од Канта, Хегела, Фојербаха, Хајдегера... нити горостаснијих композитора од Хајдна, Моцарта, Бетовена, Брамса, Вагнера...

Мени је познато које су то величине, али морам још доста радити на што бољем разумевању свега тога... настојаћу да, шта год да будем радио у будућности, довољно новца намакнем за богату приватну књижницу и за добар грамофон *орион* с нарамцима плоча...

Наше програме засновали смо на моралној доктрини Имануела Канта, а у доброј мери и на филозофији нашега Бране Петронијевића, који слови за ваљаног неокантовца... уосталом доброно смо уградили и Доситеја Обрадовића, иако је он био врдно од вере... а и најважнији соколски принципи су ту...

То о чему говорите, драга госпођо Ојла, нама питомцима постаје све јасније. Много тога смо током ове године дана, и који месец приде, већ усвојили, па освојено знање и стечене навике сада повозда обнављамо и утврђујемо.

Сунце је у Јасеници блистало брилијантским сјајем. Јављало се и одсевича од жеженога злата. „Опаа, о-па-лаа!, ово је шеста!”, повикао је онај дечак са пискавим гласом. „Причекни мало!, ко се последњи смеје, најслађе се смеје!”, огласио се други риболовац. Рибица се на најлону праћакала, бокови су јој севкали попут сечива ножића.

Ах, заборавих. Али не заборавите ви, питомци!

Слушам покорно.

Ма шта урадили Руси, Совјети ови, несрећни неверници, ништа се на светскоме плану не може променити. И три Стаљинграда да су добили, и три Курске битке, и да су Волоколамски друм избацили на небо, опет ништа!

Јачи је Ујка Сам.

Опет ће Американци више симпатисати Немце! Јер су браћа по капиталу! А и по култури. Али, пре свега по капиталу! А тај вам, момче, покреће свет! Капитал! Иметак! То је наталожени људски рад. Све ово друго – идеологије, расне теорије, логори – све је то само болна и јадна фасада! Колико видим, цели свет ће држати Рузвелт! Која моћ у тако слабом телу! Какав парадокс!

Вала баш. Не може на ноге.

И дајте се на спорт! Видим да имате смисла. Одликује Вас снажна телесна конституција и привлачна спортска спољашњост. Што више на спорт, дакле.

Ја се кроз спортску активност издувавам, лоптање ми прија. Фузбал волим неизмерно.

Спорт је, узгред да кажемо, најпоузданији начин да завредите лепоту неке жене. То Вам управо једна жена и каже. Сада, ево. Запамтићете? Уфрштуљићете? Ле-по-гу. И ону телесну, и ону изнутра.

Ви сте, госпођо, тако проницљиви и паметни, а о Вашој раскошној лепоти не би смео један питомац ни да зучне. Каква штета.

Жена је неопходна младом човеку, то није паметно скривати.

Постоје особе које у нашем бићу остављају најзначајнијег трага. Ви сте изузетна персона, Вашој привлачности може одолети само некаква будала. Ако ускоро будем обукао љотићевску униформу, учинићу то и због идеологије, наравска ствар, али унајвећма ћу то урадити због Вас.

Зазвонило је и треће звонце. Тамо, у трпезарији, већ увелико чантарају кашике о цименте за супу, и звецкају виљушке о плитке тањире с пилавом и ренданим купусом.

Госпођо Ојла, Вас могу да слушам само отворених уста. Задивљујете ме су сваком смислу. Благо девојкама од којих обликујете одличне Српкиње. Добри су и остали наши васпитачи и наставници. Нису, међутим, Вама ни прићи, мајке ми!

Поласкана сам.

Добри су и господин Радан Ћосић, мој земљак, и госин Машан Милашиновић, а поготово господин Ристо Растодер, јер је образован одавде до Москве, пардон!, до Берлина и Тибингена!, до Падове и Торина, до Мадрида и Лисабона!, а и господин Будимир и господин Кубуровић су прави Срби, оно што се каже препрани... сви су они наша љотићевска дика и понос... али Ви, али Вии!

Од срца захваљујем, Миличићу, за такве речи. Волела бих да могу на њих да узвратим на начин који би био веома присан, хтела бих да подсећа на мајчински, у ствари, више на сестрински, јер разлика у годинама између нас двоје није непромостива, није исувише велика.

Ви изгледате тако млади.

Не само да у сестринском маниру волим да Вам узвратим, него бих желела да то учиним на начин којим се жена обраћа мушкарцу.

Ви сте напросто бајни.

Заиста, с једне стране, могла бих Вас држати на крилу. Малне и цупкати. С неописивим задовољством, јер драги сте ми. Са задовољством педагога и пријатеља говорим ово... а, опет, с друге стране, моје женско чувство овакву изјаву заодева шлафроком посебнога миља и сласти...

На ове речи, младић је госпођу погледао значајно, крескавим глѐдом, право у очи. Његов поглед – захваљујући једва приметном смешку који му је узлебдео на уснама – постао тако присан и мек, топал. Наједном, надлетео их је гавран. Тромо је махао крилима, а онда их је – скроз раширена – одмарао коју секунду, као да је јастреб или орао. Одлетео је и он – као и она врана малопре – тамо према Јасеници и према оним тополама, багрењу и јасењу.

Добро сте оно рекли, оно малочас, за Гетеа. Да је важио за домаћина, тако некако. Да је добро управљао имањем – управљао јесте. Зихер. Уосталом, ако нисте рационални, ви сте још мало па блесави. Зар не? Ко није за себе није ни за другога, одувек било.

Велики књижевник Толстој је пре могао важити за слабића неголи за моралног апостола из Јасне Пољане. Шта он има да цмиздри због тога што мужици немају прехрану и огрев како ваља? Нека тај племић издржи, ментално, њихов положај! Нека се свако избори за свој боршч, и за трупче брезе за огрев, али у оквирима закона и обичаја, то јест у координатама свога социјалнога статуса у заданом поретку.

Па јесте.

Лав Николајевич је изашао из обичајности, па није ни чудо што је, као такав, ишетао и из прадедовске цркве. У ствари, удаљен. Све у свему, и на концу конца, био је муж на кога се нисте могли ослонити. Да, да! Пре неки дан, једна Ваша млада земљакиња – из Ара је као и Ви – рекла је за вајмарску уметничку громаду да се зове Волфганг Амадеус Гете, замислите то!

Која глупача!

Шта то причаш, дете, рекох томе девојчету, а онда сам се, морам признати, ухватила са обе руке за стомак. Од смеха!

Шта бисте друго и могли на такво незнање и лупетање. Као кад бих ја сад, примера ради, за великог паштровићког приповедача рекао да се зове Стефан Петров Љубиша... или Стефан Мирков Љубиша... Па је л' да?

Још црње и горе. Као да ја сада кажем, на пример, на пример, Петар Змајевић Његош... или, рецимо, Петар Мартиновић Његош...

Јесте, јесте, пример Вам има добар калибар. Одлично сте се сетили Његошеве величине.

Ма, молим вас лепо, Волфганг Амадеус Гете?! – где то има?

Само овде, и нигде више.

Па, мајке ми, обузме ме понекад такво разочарање да бих све ово напустила... само кад бих могла, кад би ме господин Драгојловић пустио...

Не, никако. Ви сте овде наша професорска луча, светионик. Штета је што ми не предајете. Толико бих то волео, верујте. Али, почаствован

сам свим тим саопштењима и поукама које ми дајете, макар и овако, у необавезном разговору... стварно, као да сте ми старија сестра... рођака нека, с бајним кармином на уснама... или дражесна комшиница за коју бих, због њених квалитета, скакао и у ватру и у воду...

Знам да ценим такво зборење.

Такву захвалност осећам према Вама, она умногоме иде на конто овог разговора... мало би било рећи захвалност, усуђујем се да кажем да је посреди наклоност, слична оној коју сам осећао према професорки француског, госпођи Белоусовој, тамо у завичају, у Арској гимназији... или загледаност у госпођицу Рудицину, супленткињу коју смо прозвали *Mademoiselle Capriole*, то јест Госпођица Срна – не кријем, била је то извесна врста младалачке заљубљености...

Дивни сте, Миличићу, наставите само. Заљубљеност, него шта! Где може ићи младост без таквога чега.

Чудим се себи. Како узимам слободу да Вам о овоме говорим? Тада сам, ипак, 1939. и 1940, имао шеснаестак година, а сада сам двадесетогодишњак. Покушаћу да макар себе потпуније упознам... када већ нисам у положају из којег бих могао боље упознати Вас...

Малодушност није врлина, драги мој млади господине. Не клонути духом, никада, баш никада. Нешто што изгледа немогуће одједном се укаже као могуће. Уфрштуљићете и то?

Хоћу, хоћу.

Метеж је у кругу Завода био уобичајен. Као и увек пред ручак. Половина дана. Сунце је провиривало испод облака. Успара – јер током преподнева бејаше се спустио обилан дажд. Нико не би умео да објасни како и зашто, али ниједан од питомаца и ниједна од питомица – чак ни највеће причалице и шлихтуше међу девојкама и девојчурцима – није се, онако, ђачки, из најобичније младалачке знатижеље, приближио овима двома из нашега описа, то јест њиховом разговору, вођеном на сред круга.

Имате лепо извајане ноге. Нарочито колена и потколенице. Знате који је латински назив за потколенични део ноге, за цеванице?

Не знам.

Пероне. Пише се, латинично, р-е-г-о-п-а-е.

Никад чуо, али ове моје не играју лоше фузбал!

Знам, гледала сам.

Гледали сте?!

Наравно. Но, копачке су вам очајне, распадају се. Видећу шта могу да учиним.

Са звучника је ишао чувени чешки шлагер *Розамунда*, у такту полке, у некаквој трештавој дувачкој оркестрацији. Грамофонска плоча је крцкала, а звучник је кркљао. (Као кад с дотрајале филмске траке скачу по платну крацери и „кишне капи“.) Нумера се завршавала. Недуго затим, зачула се песма *Чујеш, чујеш секо*, у некој давнашњој интерпретацији Мијата Мијатовића, снимак куће *Полигор*. Што се крцкања, пуцкетања и кркљања тиче, иста ствар, ако не и гора. Питомац Ацо Виола, приучен за разглас, није ту могао ништа. Као ни његови љотићевски шефови.

Смем ли нешто да приметим, госпођо Драгојловић, али да се не наљутите?

Зависи од тога шта сте намерили да кажете.

О лепоти је реч. Није ништа политички.

Онда може, наравска ствар.

Када сам први пут видео Ваше лице, моме сам другу Александру рекао да сте веома сипичантни.

Сипичантна? Шта би то требало да значи?

Симпатична.

Ааа, о томе ви, дакле, међусобно разговарате, јарани једни, враголасти!

Да, само што сам друга слагао. Видевши свеколику Вашу спољашњост, морао сам казати да сте дивни, замамни, тако нешто. Реч „симпатична“, то јест „сипичантна“, у вашем је случају више него недовољна и слаба. Тај мој друг – Машан Пелемиш му име, а прозвали смо га Машка – рекао је одмах: „Ма, које сипичантна?!“, професорка је толико привлачна да не смем да кажем, ’оћу да се истопим од милине.“

Какав је то надимак Машка?

То ми, мушкарци, глупаци обични.

Аааа, схватила сам.

Извините.

Иначе, не кријем, поласкана сам тиме што сте ми испричали.

Ви заиста имате лепшу спољашњост и од Лиде Барове, чувене чешке глумице. Флекате њену физичку згодноћу убедљиво... уверен сам сасвим...

Ма, хајте, ви претерујете.

Гледао сам онај њен шаљиви филм „Шашави *шмајсер*“, где она опкорачује онесвешћеног поручника Вермахта, а из хаљине јој, одоздоле, испадају, и све падају војничини на стомак, чоколаде *милка*, плус једна музичка кутијица, опточена сребром... а онда, не лези враже, испадне и једна малецна беба...

Јух, јух! Хм, хм... хм, хм... То са бебицом! Иначе, хвала Вам још једаред за успоредбу са Лидом Баровом, Гебелсовом девојком. Слатка је она мени као *Шондина* чоколадна бомбица, увијена у златан омот. Не знам да ли сам некад добила јаснији и већи комплимент.

Не могу да будем искренији, верујте. Говорим онако како видим, осећам и мислим.

Да је херн Јозеф Гебелс обавештен о томе колико моја физичка привлачност код Вас добро котира, можда би још и учинио посету Србији. Ха-ха-ха-хаааа. Иначе, овакву високу оцену, коју ми дајете, ја сам у Вашим очима умела да прочитам још пре више месеци. Зимус негде, приликом једног мог дежурства – мраз беше, и то баш добар – сећам се, запазила сам да ме гледате као мушкарац.

Сладуњави шлагер *Лили Марлен*, у извођењу Заре Леандер, звучао је нешто чистије од оних претходних двају музичких бројева. (Новија плоча, и квалитетнија, марке *електро*.)

Преко разгласа, кроз утишану *Лили Марлен*, питомци су позивани на ручак. Неки опори мушки глас из Управе Завода је изговорио: „Питомци, ручак! Какво је то развлачење?! Онда, нек се сада руча! Брзо у строј! У строј!” То је онда и поновио. (Као да се зачуо беше некакав робот. Или киборг, са електричним апаратом за говор.)

Да само могу да прислоним образ на Ваш длан... ужелео сам се мајке...

Јесам бездетка, али снашла бих се у таквој мајчинској улози.

Зихер.

Испробала бих то и сада, у овоме часу, али ми смо насред заводског круга, било би недолично... уосталом, у цајтноту сте, драги Миличићу, већ трећи пут звонило за ручак, остаћете гладни... но, немојте мислити да немам разумевања за извесне момачке потребе... доћи ћу вечерас на пробу ваше позоришне групе, знам, чим предвечерје надвлада западну румен пожелешу да Вас видим...

Ако је средишња просторна тачка ове приповести место на којем су управница Женске групе и питамац Миличић разговарали, онда је тачно и то да се сада госпођа Мијојла Драгојловић с тог места удаљавала. Међутим, не и нарочито жустро. Ходала је мекано, гишкаво, али с мером. А не, нешто као, дозлабога гипко и заводљиво. Некаквим умереним својим ходом, дакле, ишла је према логорском улазу, према пријавници, стражарском стану и канцеларијама. Господин Драгојловић, њезин уштогљени муж, иначе управник Логора, с капије јој је махнуо и довикнуо: „Аутомобил чека, госпођо! Живље мало!” „Стижеем!, стижеем!”, одговорила је Ојла, машући му. „Пожурите, frau Драгојловић, bitte!”, приде је наложио високоучени и господствени супруг.

„Шта бих дао да сам на управниковом месту!”, помислио је питамац Ђорђе Миличић и безвољним кораком се запутио према „сервирници сплачина”, то јест ка трпезаријској бараци. Онда, мисли су му се једна на другу надовезивале муњевито. „Ово сам одглумио за награду *Оскар*”. Одиста, одиграо сам улогу сасвим добро. Тешко да би ме у

овоме ушили и Фредерик Мерч, и Бродерик Крафорд, и Шарл Боаје и Ерол Флин... не би се боље снашли ни мангупи Кларк Гебл и Волтер Пиџон, ни каубоји Том Микс и Џон Вејн, а ни лафови као што су Тајрон Пауер, и Џони Вајсмилер, сви заједно... јер, сви они се појављују на филмском платну, а мени се овде поваздан јавља мисао да се морам показивати и на један овакав, за љотићевце подобан начин... Потреба за што лагоднијим и голицавијим боравком у логору произвела је овакав ултиматум: Или се претварај тако да и сам скоро поверујеш у сопствену симулацију, или не покушавај ништа и изгледај сумњив и идеолошки загонетан и даље, а то је исто што и да си непреваспитан, па ти види онда где си и шта си, и како ћеш проћи, није ти ово соколско или извиђачко логоровање на брду Љубићу, на јеличкој Врањачи, или на Савинцу поред жубораве Дичине. Моји пали другови, скојевци, комунисти, симпатизери, разумели би. Знали би да је све глума. Најпре би то укапирани шпицлови Шишмиш и Дџа... а и Митар и Јанко... наравно, Пенкала и Виоглав... Лале Колар и Боки Спасић осетили би радњу у првом секунду... Лепотица Драгана Тодоровић, са оних својих предсмртних седамнаест лета, и са оштроумним бадемастим погледом, приметила би позориште такође. Сви они су сада мртви. Ко стрељан, ко заклан. Ћа од Немаца и љотићеваца усмрћен, ћа од брадатих крволока са лобањом и укрштеним костима на кокарди. Шта би рекао обешени Ратко? – као политички комесар Арског партизанског одреда *Др Драгиша Мишовић*, да ли би ме презрео? Мислим да не би. Осетио би представу. Па он је пре рата, усталом, писао драмолете за арско Радничко културноуметничко друштво *Абрашевић*, знао је он шта је глума. А шта би тек на овај мој театар имали да кажу стрељани крагујевачки ђаци? Шта професор Ђорђе Ковбаско? – профа који ми је у Арској гимназији предавао историју и латински, и који је 21. октобра четрдесет прве, тамо у Шумарицама, стао пред митраљез, а као „белом Русу” му је нуђено да од стрељања буде изузет. Шта би рекао стрељани арски коцкар Јеверица? Е, тек он би, као блефер и мангуп, имао пуно разумевање за моје овакво владање. Него, ипак, ипак, једино у чему сам подлепио јесте храброст. На срце руку, морао сам бити директнији, дрскији, бестиднији. Морао сам ту српску националсоцијалистичку недвосмисленије и дуже гледати у очи, скрозирати до у њезин женски живац, где год да он био, погледом јој саопштити што више дрскости. Све до скидања одеће. Исто погледом. Морао сам јој утерати у оне паметне фанатичке очи, и у ону замамну главу, сву ову неизречену телеграфију жеље и све ове заковитлане морзеове знаке сведневне жудње, згуснуте у штирак и крем. Ох, кад би могло бити среће, па да сву ту фашистичку блесачу, онако пожељну, образовану и здраву, уштиркама као јастучницу, као туце шустикала.

Него, како да се не сетим да јој, као фол, макар скинем некакву паперку са ревера... или да јој, шатро, с пеша горњег дела костима отерам ноктом непостојећег сићакног паука, замишљену вашку, имагинарну бубамару.”